

מסכת בבא בתרא – שבוע מספר 9

הלימוד השבועי: סוגית צדקה – מבוא, גבית צדקה ואופן חלוקתה

שלום,

השבוע אנו פותחים את הלימוד בסוגית צדקה – שתלווה אותנו עד סוף הסמסטר (לפחות), נתחיל במבוא כללי ונמשיך לאורך דפי הגמרא עם הארות והחרבות לעיון.

שבוע טוב

הלימוד השבועי

דף ח עמוד ב' תנו רבנן אין מחשבין בצדקה...! - ט עמוד א' אלא מצות.

תוכן הדף

- מבוא – צדקה במקרא
- שינוי יעדי צדקה
- גבית צדקה וחלוקתה
- דין שדן דין אמת
- בדיקת עניים

מבוא – צדקה במקרא

- עיינו ב: דברים טו א – יא. האם יש חובה לתת צדקה?
- את תפיסת התורה א הצדקה מתר הרב בני קלמנזון, ראש ישיבת עתניאל כך: (המאמר כולו נמצא בחוברת 'גלות' שבספריה).

התפיסה הנוצרית רואה בצדקה, Charity, מושג שמשמעותו נדבה. שיאה של תפיסה זו נמצא בזרם הפרנצ'סקני שרואה אידאל דתי (סקרמנט) בעניות – גם מצד העני, המסתגף ופורש מענייני העולם, וגם מצד העשיר המוכיח את נדיבות לבו בכך שהוא נותן ממונו לעני[4].

התורה לעומת זאת לא רואה עניין בתלות של העני באחרים, ואפילו דואגת למנוע תלות זו. את אי שביעות רצונה של התורה מתלות של אדם באדם, רואים בכך שרוצים את אזנו של העבד העברי אם רצונו להמשיך את עבודתו לאחר שש שנים[5].

למעשה, אין בתורה כל ציווי על מתן כסף לעניים. המצוה הדומה ביותר לדין זה היא האזהרה שלא להימנע מלהלוות לפני שנת השמיטה, אף על פי שיתכן וההלוואה לא תחזור. מתן הלוואה הוא אקט כלכלי טהור (הדבר מתבהר לנוכח העובדה שההלוואות ניתנות על משכון), וציוויה של התורה בא במטרה למנוע שרירות לב, של אי הלוואה מתוך חוסר השתלמות כלכלית.

מכאן עולה שמטרת התורה היא לתקן את מצבו של העני, ולבנות חברה צודקת יותר באופן שלא יפגע בכבודו של העני, ועל כן יש להלוותו על המשכון כך שלא יתבייש ולא ירגיש תלות באחרים (ספרי קטז על הפסוק "והעבט תעביטנו").

ב' שבת תשע"ג

יש להעיר עוד שהכלל עניי עירך קודמים (ובא מציעא לא ע"ב) שנלמד מן הפסוק: "מאחד אחיד באחד שעריך" [6] (ט"ו, ז), מעיד על כך שמצוות הצדקה איננה סתם רחמנות אלא אחריות ושותפות כלפי האוכלוסיה החלשה, אחריות שקיימת באופן טבעי על פי הכלל: הקרוב קודם לרחוק.

▪ כעכע

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף כא עמוד ב (מומלץ לקרוא מעט שורות קודם – העוסקות גם בלימוד תורה ועניות) קווצותיו תלתלים. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. שחרות כעורב, - במי אתה מוצאן - במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש. רבה ׀

גבית צדקה וחלוקתה

▪ נסו לעמוד על מנגנון איסוף הצדקה וחלוקתה

○ כיצד זה מתבצע?

○ מה אפשר ללמוד מזה על הקהילה?

○ האם צדקה נתפסת כמשהו התנדבותי או כמס? כיצד טוב יותר שיתיחסו אליה?

▪ שינוי יעדי כספי הצדקה

○ 'ולשנותה לכל מה שירצו' - האמנם רשאים ללא הגבלה כספים שנגבו למטרה מסוימת?

○ ראו תוספות ד"ה ולשנותה – איזה פרמטרים צריכים להביא בחשבון

○ ראו את הסוגיה בערכין דף ו עמוד א למטה – 'אמר רב נחמן אמר... האמור סלע זו לצדקה - עמוד ב'

'זמנין דמקרי ואתי'

○ מה עושים אם נותר כסף, או אספו יותר ממה שצריכים – ראו את המשנה בסוף מסכת שקלים:

מסכת שקלים פרק ב

מותר עני לאותו עני מותר שבויים לשבויים מותר שבוי לאותו שבוי מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו רבי מאיר אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו רבי נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על קברו:

▪ בקלסר יש עותק של תשובה הלכתית שכתב הרב יעקב אריאל רבה הראשי של רמת גן, בנושא – מענין לקרוא

את השיקולים השונים, את השיטות השונות שהוא מביא ובעיקר את הדין והמסקנה, למעוניינים במתאבן הנה

השאלה:

שאלה

לצורך ילדה חולה במחלה ממארת נאסף כסף. חלקו ניתן לילדה. היא הבריאה ונשאר סכום נכבד. לאחר מכן מתה הילדה לפתע. חלק מהכסף הוצא לשם אחזקת סניפי בנ"ע בצפון אמריקה. המחזיקים בכסף רוצים להשתמש ביתרה למטרות עליה ארצה. התורמים דורשים שהכסף יועבר לחולים דומים. והמשפחה רוצה להקים סניף בנ"ע ע"ש הילדה. למה לייעד את הכסף?

דין שדן דין אמת לאמיתו

▪ בנוסף לדימוי אצלנו יש בש"ס דימויים נוספים לדין שדן דין אמת:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ז עמוד א

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל, שנאמר טואלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט. וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר טזמשד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו'.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף י עמוד א

תנא להו רב חייא בר רב מדפתי: גויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכי תעלה על דעתך שמשוה יושב ודן כל היום כלו? תורתו מתי נעשית? אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב, וכתוב התם דויהי ערב ויהי בקר יום אחד.

▪ הקשר בין דין אמת לבין צדקה? בנוסף לסוגיה שלנו שניהם מופיעים ככזוג עם קשר גם במשנה האחרונה במסכת

פאה (אלא ששם זו תוספת שאינה בכתבי היד) ובעיקר בגמרא סנהדרין:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב

רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוה לבצוע, שנאמר: האמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. והלא במקום שיש משפט - אין שלום, ובמקום שיש שלום - אין משפט. אלא איזהו משפט שיש בו שלום - הוי אומר: זה ביצוע. וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה, והלא כל מקום שיש משפט - אין צדקה, וצדקה - אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה - הוי אומר: זה ביצוע, אתאן לתנא קמא. דן את הדין, זיכה את הזכאי וחייב את החייב, וראה שנתחייב עני ממוון ושלם לו מתוך ביתו - זה משפט וצדקה, משפט - לזה, וצדקה - לזה, משפט לזה - שהחזיר לו ממוון, וצדקה לזה - ששילם לו מתוך ביתו. (וכן בדוד הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משפט לזה - שהחזיר לו את ממונו, וצדקה לזה - ששילם לו מתוך ביתו). קשיא ליה לרבי: האי לכל עמו? לעניים מיבעי ליה! אלא (רבי אומר:) אף על פי שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה, משפט לזה, וצדקה לזה. משפט לזה - שהחזיר לו ממונו, וצדקה לזה - שהוציא גזילה מתחת ידו

בדיקת עניים

▪ 100 לכם את העקרון המנחה עולה מהסוגיה בשאלה האם ומתי נכון/מותר/צריך לבדוק עניים ומתי לא?